

Տարօնի ժողովրդական երգեր

ԱՐՏԱՇԷՍ ՏԵՐ ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հետեւեալ ժողովրդական երգերը հաւաքուած են մեծամասնութեամբ՝ 1951 թ.ի ամրան, դէպի Սուրիա կատարած ազգագրական նիւթերու հաւաքման մեր երկամսեայ արշաւին ժամանակ: Փորձած ենք մեր կարելիութեան սահմանին մէջ, զրի առնել եւ կորուստէ փրկել ինչ որ արժէք կը ներկայացնէ: Ուրախ ենք որ անհատներ ու իրաւօժտար կերպով մեզի երգած են, ինչ որ տարիներու թաւալումը անաղարտ ձգած է իրենց մտքին մէջ:

Պահած ենք երգերը այն ձեւով որ մեզի աւանդուած են, առանց մեր կողմէ փոփոխութիւններ, յաւելումներ եւ յապաւումներ կատարելու: Այս՝ նախ այն պատճառով որ մեր իրաւասութեան սահմանէն դուրս է, եւ երկրորդ՝ այն մտածումը թէ ժողովրդական ստեղծագործութեան բոլոր պատառիկները պէտք է զրի առնուին, որպէսզի մենք ունենանք նոյն այդ բանահիւսութեան ու անկէ ալ զայն ստեղծագործող ժողովուրդին ամբողջական հոգեբանութիւնն ու նկարագիրը: Ասկէ ահա մեր հաւաքածոյին մէջ գոյութիւնը երկերու, ուր կարելի է հանդիպիլ անէծքներու եւ սահմաններէ դուրս նկատուող ասութիւններու:

Մեր հասկացողութեան սահմանին մէջ՝ կեղծ եւ ժողովրդական բանահիւսութեան անհարազատ տողեր ու երգեր դուրս ենք ձգած մեր հաւաքածոյէն:

Երգերուն բովանդակութենէն թելադրուած դասաւորում մը թերեւս թուի աւելի պատշաճ եւ գիտական, սակայն կը դռհանանք այս անգամ ներկայացնել մեր հաւաքած երգերը տալով իւրաքանչիւր անհատէ մեր հաւաքածը: Նիւթի այսպիսի բաժանում մը այն մտադրութեամբ որ խուսափինք ամէն անգամ կրկնելէ հաղորդողին անունը:

Ձմռանը յիշել նաեւ թէ հոս հրատարակուած երգերը դրեթէ ամբողջութեամբ նոր է որ լոյս կը տեսնեն: Թերեւս դանդաղ տողեր կամ տուններ, որոնց կարելի է հանդիպիլ այլ հրատարակութեանց մէջ, սակայն անոնք տարբերակներ ըլլալով, առած ենք զանոնք մեր հաւաքածոյին մէջ:

Նախ կու տանք Խնուսցի Գարեգինէն մեր գրի առած երգերը: Դրի առնուած են Հալէպ, 14-15 Սեպտ.ի, 1951-ին, եւ վերատեսուքեան ենթարկուած ու յաւելումներ կատարուած՝ Պէյրութ, 29 Մարտի, 1952-ին:

Գարեգին Մկրտիչեան՝ Խնուսի (Հաբ) Քաղփի գիւղէն: Հօր անուն՝ Միսակ: 1951 թ.ին 55 տարեկան էր եւ կը բնակէր Լաթափա (Սուրիա): Արտակարգ յիշողութեան տէր մէկն էր:

ՀԱՊԸԼՊԱՆ

Հապըլպան, քնայ ու էրած
տեսայ,
Կանանչ ու կարմիր քիսայ,
Գնա հօրըդի խօսա՛յ,
Ինէ գիւ ուրին փեսայ:

Հապըլպան ընկայ ըտ առուի
յեզին,
Ջուխտ ճէյրան բուրդ կը գըզին,
Մեղքը տէրտըրոջ վըզին:

Հապըլպան, Խամըր բերդը տուն
ունիմ,
Մըջ երկաթէ սուն ունիմ,
Քառսուն քու պէս շուն ունիմ:

Սարու չայիւր քաղ կ'էնենք,
Եարս եկաւ ախ կ'էնենք,
Հապըլպանէ օյ, օյ, օյ,
Սինամ սարերով օյ, օյ:

Հապըլպան ջանէ ջան,

Ջանըս քըզի ղուրպան,
Էկօ երթանք ճըլոյ խան,
Մածուն չեղաւ ուտինք թան:
Հապըլպան, աղջի քու անուն
թագու,

Արի էրթանք մըր սաղուն,
Ողորմի քու հօր հոգուն,
Ձեռս դնեմ քու գոգուն:

1952 թ.ի Ջատիին՝ Հալէպ մեր այցելութեան առթիւ գտանք հետեւեալ տունը, սոյն երգին պատկանող, Թօփալ Առաքելի մօտ, գոր կու տանք հոս:

Հապըլպան, ջան է ջան,
Ջան է ջան է, ջան ղուրպան
Ալուր մաղեցինք մաղերով,
Ձգտիք էփինք եղերով,
Իմ լէ ձըր պեխերով:
Հապըլպան է օյ, օյ, օյ:

ՊԱՐԵՐԳ

Հինէր նարին էր օյ օյ,
Հինէր նարին էր օյ օյ,
Հինարի ծառի վրայ,

Ջինարի ծառի վրայ,
Դըրեր էր Փաս ու բուքուլ,
Շէկիկ ծամերու վրայ:

Հինէր նարին այնքէր էր,
Պատի տակը կայներ էր,
Հինարի ծառի վրայ, եւլն .:

Արի մըր տուն ու գընա՛,
Դու կրակ էրէ մահանայ,

Դուռ դրացին չիմանայ .
Հինարի ծառի վրայ, եւլն .:

Բարտի ծառին ել ունեմ,
Ըրանգ ըրանգ թեւ ունեմ .
Հինարի ծառի վրայ, եւլն .:

ՍԱՐԵՐ ՏԷՆ

Սարեր տէն գնացէ՛ք՝
Տեսնեմ զիմ հարս :
Սարեր տէն, ձորեր տէն գնացէ՛ք՝
Տեսնեմ զիմ հարս :

Արազը պուզ է բռնի,
Գանգուլիս թող է բռնի :
Արազը պուզ է կտրի,

Գանգուլիս թող է թափի :
Սարեր տէն, ձորեր եւլն .:

Կռունկ թռաւ մըր արտէն,
Առաւ գներքի ջահտէն,
Տարաւ մըր սէր ու սաւտէն :
Սարեր տէն գնացէ՛ք,
Տեսնեմ զիմ հարս :

ՁՈՒՆ ԷՐ ԷԿԻ

Ձուն էր էկի սարերուն,
Հալէր կաթէր քարերուն,
Եարուկն էրթէր ջրերուն,
Կըլկըլէր մըջ կըժներուն,
Էլնէր հարող փիճանուն (կամ
բիճերուն) :

Սարէն պրծայ էկայ ցած,
Իշի դուռը կիսաբաց,
Մտայ ներս առնենք թաժայ հաց,
Թերմաչ թուլէն զիսի խած,
Ընծի ինչ խածնեւ պիտէր,
Ընծի զիրկ ու ծոց պիտէր :

ԵԱՐԸՄ ԿՕՐԱՆԻ

Բոստան իմ ցանի էտա դարու
կող,
Անտէր մընէր հար, էտա արտ
ու հող,
Ձեզաւ մէկ շամամոք զրկենք
հարող փոխ :

Բոստան իմ ցանի ելեր է պառկի,
Պղտիկ իմ սիրած հար, չըմ կընայ
թարկի,
Ձարութեն կ'էնէ չըմ կընայ
զարկի :

ԱՆԷՄԲ

Անիծիմ անենաս,
Խրպիս ու գողենաս,
Բեռ բեռ ցաւերու տիրանաս :
Էլնաս հաւէն,
Ջրըթաս խոխոման թաւէն,

Ձբրծնաս քու մայվան ցաւէն :
Գետին բոց էղնի,
Գու օտքերու տակ էղնի,
Գու ռըսիս սեւ աղուէնու
պառեկին էղնի :

ՔԱՄԻՆ ԷԿԻ

Քամին էկի էրան-էրան,
Քըչեց տարաւ Մըշոյ բերան,
Մըշու հաւեր թեւաւորուան,
Մըշու քոջեր սեւաւորուան(1):
Իմալ էնիմ, իմալ էնիմ,
Եար պզտիկ էր շիւար էղնիմ:

Ձուն էր էկի աշնան արտեր,
Իմալ էնիմ ես քու տարտեր:
Իմալ էնիմ, եւլն:

Ձուն էր էկի լափայ-լափայ,
Ես քու տարտէն հալայ թափայ.
Իմալ էնիմ, եւլն:

Ես իմալ ենք քու սիրուն,
Մեղքեմոմ տաս դէմ դուրուն.
Իմալ էնիմ, եւլն:

Դու պզտիկ էր քեզ սիրեցի,
Դու մեծցեր էր՝ հասարաթ մանցի.
Իմալ էնիմ, եւլն:

Իմալ էնիմ ջարայ չկայ,
Կը կարգուիմ փարա չկայ.
Իմալ էնիմ, իմալ էնիմ,
Եար պզտիկ էր շիւար էղնիմ:

ՓԱՓՈՒՌԻ

Հէլ հէլիւէ, հէլիւէ
Հէլ հէլիւէ, փափուռի:

Եար հէլիւէ հէլիւէ,
Եար հէլիւէ, փափուռի:

Փափուռի շապիկ շիւայ,
Փափուռ նստի դուռ կ'իւայ,
Եար հէլիւէ հէլիւէ,
Եար հէլիւէ, փափուռի:

Այլ տարբերակներ եմ.
Նշխուն ջոկիկ մըջ եղին,
Եարս տարան մըջ գեղին:

կամ՝

Եարըս տարան մըջ գեղին,
Դուռ դրացիք կը նեղին.

Հեղին տարան մըջ գեղին,
Թափան խորթեր կը գեղին:

ՍԻՐԵՐԳ

Ուխտ մ'ենք կտրեր կ'էրթէնք Սըրբ Սարգիս,
Ձըն տըղէն առնենք անուն էր Սարգիս.
Սարգիս ջան Սարգիս, ծառ չինար էղնիս,
Թէ օր զիս առնիս շատ տարի ապրիս,
Թէ օր զիս չառնիս, բէմուրազ մըռնիս:

1) Ձորքորդ տոգիմ տեղ երբեմն կ'երգուի մանւ Բոթկանց տըներ սեւա-
ւորուած:

Ծառէն ինք քաղեր տըսերկու ճիրան,
 Զըն տըղէն առնենք անուն էր Միհրան.
 Միհրան ջան Միհրան, եւլն.:

Հաւէն ինք քաշի տըսերկու թեպուր,
 Զըն տըղէն առնենք անուն խաչատուր, եւլն.:

Ուխտ մ'ենք էրի կ'էրթէնք Սըրբ Կարապետ,
 Զըն տըղէն առնենք անուն Կարապետ, եւլն.:

ԲԱՂԸՄԻ

Դուն ուստ կու դաս դուն խասգեղու, բաղըմի
 Պագիկ մը տուր տանիմ տեղու, բաղըմի:

Դուն ուստ կու դաս դուն խըլաթայ, բաղըմի
 Կարմիր էրես արուն կը կաթայ, բաղըմի
 Պագիկ մը տուր տամ զօլաթայ, բաղըմի
 Բաղըմի պաղջայըմի,
 Կիւլըմի պիւլ պիւլըմի,
 Սարըմի սիւմպիւլըմի:

Դուն հագեր էր կարմիր ճուպէն, բաղըմի,
 էլի կայնի տանքի խուպէն, բաղըմի,
 Ինչ օր կ'էնէր քաք պապ Նուպէն, բաղըմի:

ՊԱՐԵՐԳ

Հուն չունիս եար ջան,
 Տուն չունիս եար ջան:

Հագեր էր Քըստան,
 Գացեր էր պոստան.
 Հուն չունիս, եւլն.:

Հագեր էր սօլեր,
 Գացեր էր կօլեր.

Հուն չունիս, եւլն.:

Հագեր էր ճուպէն,
 Կայներ էր խուպէն.
 Հուն չունիս, եւլն.:

Ֆինջինով ըլիս,
 Դու հորթուն կ'ըլլիս.
 Հուն չունիս եար ջան,
 Տուն չունիս եար ջան:

ԿՈՎԱՆՏ

Հա գլորի վարի վարի,
 Տէ գլորի շուտ շուտ արի:

Եարըս մարան մըջ գեղին,
 Դուռ դրացիք կը նեղին.
 Հա գլորի, եւլն.:

Գացի դացի հեռացայ,
 խամբը բերդին մօտեցայ.
 Հա գլորի, եւլն.:

Աղջիկ անունդ Սարէ,

Քու աչքեր խառ ու մառ է.
 Քու տարտեր զիս կը վառէ.
 Հա գլորի վարի վարի,
 Տէ գլորի շուտ շուտ արի:

ՍԱՐ, ՍԱՐ

Սար, սար իմացէ
 Տարտերս շատ ին՝ դիմացէ:
 Սարեր ձորեր հով էրէք,
 Իմ տարտին տարման էրէք:

Արի մըր տուն ու գընա՛,
 Դուռ դրացին չիմանայ:
 Սար, սար եւլն.:

Էրզրում չարսու պազար,
 Ի չինտէ պիր դըզ կազար,
 Ալինտա տիվիթ խալամ,

Օթըմըլ տարտըմ եազար:
 Սար, սար եւլն.:

Ի՞նչ է էս սէր ու սաւտան,
 Թողիմ կորիմ քու տարտէն:
 Սար, սար եւլն.:

Սրտիկ մալուլ մը կենայ,
 Տունէն մարդու չը մընայ.
 Սար սար իմացէք,
 Տարտերս շատ ին՝ դիմացէք:

ՄԷՄՁԱՐԷ

Մէմզարէ, հա՛ Մէմզարէ.
 Թունտիր վառիմ, փռչին հանիմ,
 Էտ ինչ խըշիմ կնիկ մ'իմ ես:
 Կուժը չառած ջուրի կ'երթամ,
 Էտ ի՞նչ խըշիմ եւլն.:

Ուրմոր չեղած հաց կ'եփիմ,
 Էտ ինչ խըշիմ, եւլն.:
 Քրթոց չառած կաթ կը կըթիմ,
 Հա Մէմզարէ Մէմզարէ:

Թունտիր վառիմ ցան չկայ,

Փըլաւ կ'էփիմ եղ չկայ,
 Տոլմա փաթթիմ թուփ չկայ,
 Հա՛ Մէմզարէ, Մէմզարէ:

Մէմզար դացի խիարնոց,
 Ուխար գոմեց լըցեց ծոց.
 Հա Մէմզարէ, Մէմզարէ:

Մէմզար դացի հէրանց տուն,
 Ե՞րբ միտք կ'իզայ դպունայ տուն,
 Ճըժեր մանցած ին՝ անքուն.
 Հա՛ Մէմզարէ, Մէմզարէ:

ՈՍՊ ՃԱՐԵՑԻՔ

Ոսպ ճարեցէք պառն էկաւ,
 Շընկընկալէն հարսն էկաւ:

Դուռ բաց բարի մարդ էկաւ
 Հինգ լանկառի վարդ էկաւ:
 Ոսպ ճարեցէք, եւլն.:

Քու գալը ընծի բարի,
 Ըսիմ պար, չըսիմ պար,
 Գետին դառնայ դուքուդար:
 Ոսպ ճարեցէք, եւլն.:

Ուսկի բաղարջ ու հատիկ,

Բարով իզայ մըր Ձատիկ:
Ոսպ ճարեցէք, եւլն.:

Տէրընտէս, դարման ու կէս,
Առնինք չուան վազինք դէզ,
Միջինք էր Մեծ Պասի կէս:
Ոսպ ճարեցէք, եւլն.:

Փոթորիկն էր թուման,

Ծառզարդարին դարձ կը տանին,
էտի շարաթ քարքաշան,
Ճըժեր հալան ու մաշան:
Ոսպ ճարեցէք, եւլն.:

Ծառզարդարին դարձ կը տանին,
Փետի հոգին կը հանին:
Ոսպ ճարեցէք պասն էկաւ,
Ջընկզընկալէն հարոն էկաւ:

ՈՍՂԵՐ

Այս ամուսնի տակ կու տամք
մանկան խաղեր:

Բիրէն էկաւ իւրաթայ,
Եղն ի վրէն կը կաթայ,
էնիմ հալուայ ու կաթայ,
Ամէկին մէկ ու մէկ,
Իմ տղին հազար ու մէկ:

Հէլ հէլ, Մարայ հէլ,
Ալի խօճէն ուլ մը դնեց,
Դանկով մորթեց, չախուով
քերթեց,
Գացէք ըսէք լալլակ բաշուն,
Իզայ քերթէ օռու կաշուն,
Տանէ ձգէ իր բայ ճաշուն:

ՄԸՄՄԸԼԼԷԿ

Մըմըլլէկ, ջան մըմըլլէկ,
Մըմըլլէկ, հէլ պալէթայ,
Պալէթայ զըր հալուայ,
Խըմաթըն պաշ իւստունա,
Պաշն ի տիվան իւստունա:

Ջընկ, չընկ ու չարխանայ,
Բու պապ բունեց պարխանայ,
Պարխանի բեռներ բինուկ,
Բու ջոկայ թաթեր հինուկ:

Գացի մտայ եղի մը դոմիկ,
Գտայ եղի մը բղիկ,
Ջարկի դետին կոտրեցի,
Կանթն ի փէտէս էձգեցի,
Տարայ Սանամօր էրթկէն
կախեցի:

Սանամէր սան ծակն ի վեր,
Բաւորկին քար ծակն ի վեր:

ԲԻՐՁԷՆԻ

Տիգօ, Տիգօ Բէրզէնի,
Տարայ Տիգօ Բէրզէնի:

Ասիկ Տիգօ խայտէն է,
Կաղզուայ ձորէն է:

Տիգօն էկաւ սեւ Գրից,

Փորն էր ուռի ձմերկից:

Տիգօն դնաց քեռու տուն
Բեռին ըսաւ քութայ չուն:

Տիգօն դացի դըրդըկի,
Վախնամ դըռն չըրդըկի:

ՀԱՅՐ ՄԵՐ

Հայր Մեր էրկին ու վրկայ,
Պատայ գետն ու սրկայ,
Ելայ փուլն ու լրկայ:

Հայր Մեր էրկին Հայտա տըր,
Սր. Եղեցին Հայտա տըր,
Ինչ որ ուտիս Փայտա տըր:

Առուէ առու իմ թոեր,
Քառուռն կաքաւ իմ բռներ,
Համպրոտի թառն իմ դրեր,
Համպրեցի մէկ պակաս էր.
Առայ բերանս լեղի էր,
Թալի գետին գինի էր.
Գինի գինի գինըստան,
Աղբէր մ'ունիմ Շահարըստան,
Թաւթա շապկի կարող էր,
Մանտըր հըլնի շարող էր:

կամ՝

Աղբօրս ձին է բրծի,
Ձափար խոտերն է ընկի:

Արէք տեսէք զԱստծու բան,
Տաս տուն լծած մէկ զուլթան,
Ամէկու տուն չկար գթալ մը թան,
Օր խոեն ուրանց դրան շան:

Էլնամ ծառը զարդարուիմ,
Իջնամ տակը մխիթարուիմ,
Հաւու վառեկ մը մորթիմ,
Տանիմ գետը լուսնամ,
Էփիմ ու տամ չօպանին,
Չօպան ինձ տայ մէկ ոչխար,
Ոչխարը տամ Աստըծուն,
Աստուած ինձ տայ մէկ աղբէր,
Աղբէր, աղբէր, ջան աղբէր,

Ջանրս քրդի մատաղ,
Կապեր իմ կապ է էկեր,
Պուզմայ իմ խոջ է էկեր,
Ճնճղու լեղու քու Համար,
Մեղրով իմ տապակեր:

Եք է, տուք է տըրմըզան,
Շամըր մամըր քոքոզան,
Օսկի նուկին ըլպապան,
Մըխտէ կոճակ,
Տուր պըլոճակ,
Ճան, արի՛, ճուկ:

Տօ՛ տղայ, լաօ՛, հօրիք քէէ,
Կիտուր թափաւ գետին իշէ,
Աչքերդի բաց ամպեր իշէ,
Չալօն շեղ էրէ, Պաշօն քէէ,
Ակօս ծըռաւ շիտակ քէէ:

Ալէքսան ուր փեսան,
Ութ գերընդի, տաս լեսան,
Ջարկեցին ու զարնըան,
Բարդէ՛մ պակաս էր քըսան:

Գառն ու մաքին խառնինք իրար,
Առնինք զփէտեր զարկինք իրար:

Ծներ իմ էղի սաւտայ,
Էդ քաք պապեր չըն հաւտայ:

Քիլան էկան շարուէ շարան,
Կրտէ Մընօ Խօլօն տարան,
Կրտէ Մընօն էլաւ զնաց յետին,

Գրտաւ պոչիկ զարկեց դօտին,
Ըսաւ մեռնիմ քղի, քու անուշ

ԱՆԷՄԲ

Հօտին, Հոգոց հանգուցելոց,
Օրի պառկար ըտ չոր դետին,
Իռնիմ ձեռքդ թալիմ փողոց,
Էրթանք մըն տուն պառկի վըր
Վրէշ վառիմ կրակ ու բոց.
Քալայ խոտին: Դուն ըսէ ամին:

Հետագայ երգերը գրի առնուած են Ազնիւ Սեւոյեանէ, Լա-
քափա, 22-23 Սեպտ.ի, 1951-ին:

Ազնիւ Սեւոյեան՝ Ախլաթի Սաղորդ գիւղէն: Հօր անուն՝
Աւետիս, մօր անուն՝ Սօսէ: 1915 թ.ին հիմզ տարուան հարս: 1951
թ.ին 60 տարեկան էր եւ կը բնակէր Լաքափա:

ՈՂԲԵՐԳ(2)

Տարտ օյ օյ, տարտ օյ,	Աստուած սիրէք իմ հօր չըսէք
տարտ օյ օյ,	Իէս Պետրոս,
Մուրատ դետ ին կապած	Տարտ օյ, օյ,
պանտեր,	Իմ ընկերն էր ընկած ըռէզ,
Տարտ օյ, օյ,	Տարտ օյ, օյ:
Ես քէ կ'առնենք չթոր տարտեր,	Աւար թալէք Սըրբ Թովհաննէս
Տարտ օյ, օյ:	Տարտ օյ, օյ,
Մուրատ դետ խոշ Մուրատ դետ,	Պալէի Սըրբ Թովհաննէս չարա
Տարտ օյ, օյ,	կ'ընէ,
Թորիմ էրթամ Հարենից ետ,	Տարտ օյ, օյ:
Տարտ օյ, օյ,	Աղջի Խանօ, Աստուած սիրես,
Պաժնէ Ռուբէն թո բերէիր հետ,	Տարտ օյ, օյ,
Տարտ օյ, օյ:	Իրեք տարի էրիկ չէնես,
Մուրատ դետ կապած քալաք,	Տարտ օյ, օյ,
Տարտ օյ, օյ,	Մէկ Մուրէխ խաթըր էնես.
Ես քէ կ'առնենք չթոր ֆալաք.	Տարտ օյ, օյ:
Տարտ օյ, օյ:	

2) Դէպքը կը պատահի Ախլաթի Թեզուտ գիւղին մէջ: Ռուբէն անունով
գիւղացի մը երբ լեռնէն սայլով ցորենի դեղեր կը բերէ, սայլը կը շրջի եւ Ռու-
բէն սայլին տակ մնալով կը մեռնի: Ռուբէն որդին է Հարկէ Պետրոսի, իսկ երգին
մէջ յիշուած Մուսէն՝ որդին Ռուբէնի:

Թաշեր իս թամաղին,
Կայներ իս մուրաղին:

Էկուր գիրկ ու ծոց մըջ բալայ խոտին,
Էկուր գիրկ ու ծոց մըջ նըխշուն օտին,
Էկուր գիրկ ու ծոց, ջահնամ օրօրոց:

ԼԷՅԼԻ ԽԱՆԷ

Տընէն էլար ալ կապեցիր,	Տընէն էլար ալաշ-քուլաշ,
Քու բարակ մէջ շալ կապեցիր,	Ծըծերն ի ծոց բամպկի քուլաշ,
Լէյլի, Լէյլի, Լէյլի խանէ,	Լէյլի, Լէյլի, եւլն:
Լէյլի, Լէյլի, նազլի խանէ:	Արտ մը լաւի տամ խիարի,
Տընէն էլար էրի պէրի,	Ճամբիմ իմ եարոջ տիարի,
Քէ կը կանչին որբուէրի,	Լէյլի, Լէյլի, եւլն:
Լէյլի, Լէյլի, եւլն:	Լէյլի, Լէյլի, Լէյլի խանէ,
	Վըր կարմընջին ցորեն ցանէ:

ՀԱՐԱՐԱՆ

Հարլան քաշքա ես նալպանտ	Ուռուտի սալտատ ըլլիմ,
	ըլլիմ, Հարլան, ջանէ ջան,
Վերի շուկէն պանտ ըլլիմ,	Սինամ սարեր քէ ղուրպան:

ՏԷՐԸՔՕ

Տէրըքօն ելաւ կ'երթայ էգին,	Կըպեր ին իրարու հօր տին:
Ինքն ու ուր ջուխտակ տէգերկին,	Տարբերակ:—
Սօլեր հագան իջան էգին,	Տէրըքօ արտեր բալայ փուշ էր,
Ո՞ւր է մըր հերուան խփան գին,	Քեղի միջի եարն անոյշ էր:

Սասունցի Խումարէն հաւաքուած, Հալէպ, 20 Սեպտ.ի, 1951ին:
Խումար Շարոյեան՝ Կուսգեղցի (Սասունյ շրջան), հօր անուն
Սարգիս, մօր անուն՝ Նուպար: Շրջան մը ապրած է Հագրօ գիւղա-
փառաքը, ապա գաղթած է Հալէպ: 1951 թ.ին 63 տարեկան էր եւ
կը բնակէր Հալէպ:

ԽԱԹՈՒՆ ՍԿԵՍՈՒՐ

Խաթուն սկեսուր, խաթուն	Խաթուն սկեսուր, խաթուն
	սկեսուր,
Խրատ մը տուր քու ծուռ տղին,	Խրատ մը տուր քու ծուռ տղին,
Ջերթայ պառկի ձիու մըսուր,	Ջերթայ պառկի բարակ մէջկուն,
Բոլոր էրսէն, սեւ աչերուն	Դուրան ճակտին ի՞նչ էր խըսուր:
Ի՞նչ էր խըսուր:	

ՀԱՅ ԿՈՒՆԻՉԱՐ

Հայ Կուլիզար, վայ Կուլիզար, Բեյէ տեսնանք զմեր հարեր :
 Շէկչէկ մազեր, նիշուն մէզար, Զուր մը Թափի վըր քարերուն,
 Բու պապու աշուին քունէր, Զըլայ Դանօն կը պաղընկի
 Զհանէր զըզի դինու պազար : վըր սալերուն,
 Զուր մը կ'իգէր բանձրիկ սարին, Կը հորքըրի վըր իմ չոքերուն,
 Կու կաթկթէր մարմար քարին, Խուլիին կ'ընկնի մըջ քոջերուն :

ՊԱՐԵՐԳ

Տանէն էլայ տանքով դացի, խորոտիկ,
 Սալվար տուն չէր նստայ լացի, խորոտիկ,
 Սալվար դացի բաղնիք լուաց, խորոտիկ,
 Ուր դուլիսի լաջան մանցի Թաց, խորոտիկ,
 Ուր շող ու մող ծոցերն է բաց, խորոտիկ,
 Տղան տեսաւ խելաց գնաց, խորոտիկ :

Վերեւ մըր տան առուն հանած, խորոտիկ,
 Ներքեւ մըր տան առուն հանած, խորոտիկ,
 Շուրջ ու բոլոր ռեհան ցանած, խորոտիկ :

Վերեւ մըր տան բուռ մը տանձի, խորոտիկ,
 Ներքեւ մըր տան բուռ մը տանձի, խորոտիկ,
 Մըլսա Բակոբի մուրուք խանձի, խորոտիկ :

Վերեւ մըր տան բուռ մը հըցի, խորոտիկ,
 Ներքեւ մըր տան բուռ մը հըցի, խորոտիկ,
 Մըլսա Բօլոյի մուրուք խանձի, խորոտիկ,
 Ուզեցի Խըմլօն չտուեց ընձի, խորոտիկ :

ԳՈՎԵՐԳ

ՏԵՐԸՆՏԵՍ

Բոլոր էրես կրծիկ ջանայ, Տէրընտես, տնտես,
 Աղջիկ չկէր քու լու մանա, Փըթըլըն տես,
 Յոյս կ'էնիմ Երուսաղէմ, Հացու կէս,
 Ճամբան կ'էրթէր Արապըսթանա, Դարման կէս,
 Սեւ մազեր զըրկի զգօտին, Դատաստան չէնես սեւերես :
 Կու մտնէր ճուխ ռէհանա :

Մշեցի Ասամէք Օհանեանէ հաւաքուած, Հալէպ, 20 Օգոստոսի,
1951-ին:

Ասամէք Օհանեան՝ Մշույ Դաշտի Գումս գիւղէն: Հօր անուն՝
Հերֆօ: 14 տարեկանին գաղթականութեան հանուած: 1951 թ.ին 50
տարեկան էր: Կը բնակէր Հալէպ:

ՍԻՐԵՐԳ

Ջաղցի թեւեր պոքի է,
Աղջիկ տղին հոգի է:

Ջաղցի դռներ տաշուկ է,
Խալամ վրայ քաշուկ է,
Աղջիկ տղին խաբուկ է:(4)

Ջաղցի թեւեր աւաղ է,
Աղջիկ տղին մարաղ է:
Ջաղցի բոլոր կամար է,
Աղջիկ տղին համար է:(5)

Աւայ Մուրաա քըզի մըզի,
Ախ սուրբ Սարգիս մըռնիմ քըզի,
Քու ծոցով թասով ջուր տուր
ընծի,
Կալ ու կտէն բրծնամ՝
կ'առնիմ զքըզի:

Աղջի տընաւեր էկօ էրթանք
թիլու ճամին,
Ես քէ կանչիմ դուն ըսէ ամին:

ՕՐՕՐ

Վալայ կ'առնիմ Զէլոյի քուր,
էրթամ Բաղէշ բերիմ նուռ,
Տանիմ զարկիմ ժամու դուռ,
Ամէն նուին պագ մը տուր,
Զեղաւ մեծ քուր, թըղ էղնայ
պզտիկ քուր:

Օրօր էնիմ հըտ օրոցին,
Ծծիկ իտամ գըրկանոցին:
Օրօր էնիմ քընացընիմ,
Դուն պզտիկ իս մեծացընիմ:

Աշուն է թողին քոչեր,
Գարուն է նախշուն պոչեր:

ՊԱՐԵՐԳ

Սար սար, ես սարերու ծաղիկն իմ,
Ճան ճան, ես լեւոնի քուրիկն իմ:
Տո'ւն արի, տո'ւն արի, տո'ւն աղբէր,
Արի', իմ խորոտ աղբէր:

4) Խնուացի Գարեգին սոյն բառը կ'ուզէ փոխաբերել մաշուկ է բառով,
որ ա'չ միայն իմաստին խոստը չի համեմատի, այլ նաեւ կը դառնայ մոյմայամգ
տաշուկ է եւ մաշուկ է-ի հետ:

5) Սոյն վերջին երկատուրը գրի առած ենք Խնուացի Գարեգինէ:

Սար սար, ժամի դռնէն դուրս էլայ,
Ճան ճան, արեւի պէս լուս էլայ.

Տուն արի, եւլն.:

Սար սար, հաց իմ թխեր փրփրի,
Ճան ճան, վատ խոտողը գրգռի.

Տուն արի, տուն արի, տուն աղբէր,
Արի', իմ խորոտ աղբէր:

ՇՈՂԵՐ ՃԱՆ

Շօրօրա', շօրօրա', Շողեր ճան,
Ամպել ա ձուն չի գալիս, Շողեր ճան,
Դուն օրօրա, դուն շօրօրա, Շողեր ճան,
Ամպի տակէն ձուն կ'երեւայ, Շողեր ճան:

Սիրտս կրակով լեցուած, Շողեր ճան,
Մթնել ա տուն չի գալիս, Շողեր ճան
Դուն օրօրա, դուն շօրօրա, Շողեր ճան
Ամպի տակէն ձուն կ'երեւայ, Շողեր ճան:

ՊԱՐԵՐԳ

Էլայ տանիք տափ քալեցի,
Լանկէն գրրկի էրդիկ բացի,
Լալէն տուն չէր, նստայ լացի:
Կապեր վրէն խանչալ ու թուր,
Գացեր կայներ Գոհարի դուռ,
Գոհա'ր, Գոհա'ր, աղջիկդի տուր:

Լալէն դացեր գետն ի լուաց,
Տաշտեր կոտրաւ ջրեր գնաց,
Ապտալ աղի շորեր մնաց:
Զօրով կի տաս, խաթրով
կը տանիմ,
Կռուի կոճով դուռ կը ծեծիմ,
Շամիր տառնով հարս կը հանիմ:

ՏՈՒ ՏՈՒ

Տու տու, տու տու, Մշեցի,
Պուտկով փլաւ էփեցի,
Տարայ տուի հովիւին,
Հովիւ տուաւ ինձ գառ մի.
Գառ տարայ տուի Աստըծուն,
Աստուած տուաւ ինձ աղբէր:
Աղբէր, աղբէր ես քէ շուն,
Խունկ ու խընէն ապրշուն.
Իմ թամաքէն ձին տուէք,
Հեծնիմ երթամ Եղիշէն.
Եղշէն ինձ ճաշ եփեր է,
Դըգալ դըգալ ցըրեր է,

Դըգալ մը ինձ պահեր է,
Օսկի սընտուկ դըրեր է,
Օսկի կատուն կերեր է:

Փշտայ փշտայ փշտմանի,
Առուէ առու թըռուցի,
Քառսուն կաքաւ բռնեցի:
Առայ բերանս լեղի էր,

Թըռուցի դետին գինի էր.
Գինի գինի գինըստան,
Աղբէր մ'ունիմ Ձինըստան,
Ձինարներու հետ շուր կ'իգէր,
Ուր շորերէն հոտ կ'իգէր,
Լուի լուի չիստըկեր,
Վարդի ջըրով կ'իստըկէր:

ԱՂՕԹՔ

Ձորս գլուխ Աւետրան,
Ութ գլուխ Սաղմոս,
Սուրբ Գրիգոր Նարեկացին,
Պահես ու պահպանես,
Խաչես ու խաչակնքես,

Անուն հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն
Սրբոյ, ամէն:

✽

Ճրագ ճրագ ճշմարիտ,
Ճշմար խաթուն մարտիրոս,
Իմ սիրելի Քրիստոս:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ

Փշի փշի բանբուղա,
Ապըլպըմէ սանտուղա,
Ես պարոնի տղէն իմ,
Թաղաւորի փեսէն իմ:
Տառու տառու տաստանա,
Կուկլուլու լու բարիլուա,
Մըր ճետ խօսաւ տապաղանէն,
Ինչ կէր կտուց խոռնկն ու խանէն:
Խարս պառկաւ բերաւ լաճ,
Անուն դրին քարէ խաչ,

Բղբոջ բաղարջ՝ Սղերդու փարչ:

✽

Ինչ մինչ մանեմակ,
Պասէ լանչ պըլըստրակ,
Է ու պէ, արգոյ բարքօ,
Վի վօ վակ:
Ինա մինա օճիտինա,
Շամա խաղի կաթըր կաճի,
Ապըլպընի չըխտի տըլի:

ՄԱՆՈՒԿ ԽԱՂՅԵՆԼՈՒ ԽԱՂ

Հար ցցում,
Մեղր ու կարագ,
Գնա մտիւր պապու մարագ,
Կեր մեղր ու կարագ,
Վազէ էկուր:

Ալ ու ալուան իս հագեր,
Կարմիր լաջայ իս կապեր,
Ինձ ասա գլխիդ մատաղ,
Պինի չըտովդ ով կարեր:
Աղբէր ջան քէ դուրբան,
Մըր կողմանէ դու իս, դու:

Ճուրիկ ճուրիկ, թառ ճնճողուկիկ,
 Թռաւ դնաց Երուսաղէմ,
 Բուրդ բերաւ բամպակ չբերաւ,
 Շալ բրաւ շրջար շրջաւ,
 Իմ Գէորգին շրջար շրջար:

Պեխերդ օլորեր իս,
 Տուշմընի դէմ կայներ իս,
 Թուրդ մէջքէ կապեր իս,
 Կալոշ բոթինդ հագեր իս:
 Աղբէր ջան քէ ղուրբան,
 Մըր կողմանէ ղու իս, ղու:

Մշեցի Ալմաստէ հաւաքուած, 20 Օգոստ.ի 1951-ին, Հալէպ:

ՕՐՕՐ(6)

Ռուբիկ էնիմ աղբորորդին՝	Ռուբիկ էնիմ աղբորորդին
տան օրդին,	ծծի որդին,
Բուրոջ օրդին էր շանօրդին:	Բուրոջ որդին, վերի աղանին
	ծծիկ կ'իտայ,
Ռուբիկ էնիմ աղբորորդին մըջ	Հարաւ քամին օրօր կ'էնէ,
օրոցին,	Սեւ օձկըներ քընիկ կ'իտան:
Բուրոջ որդին մըջ խոլորսին:	

Սասունցի Խարգոյէն հաւաքուած, 20 Սեպտ.ի, 1951-ին, Հալէպ:

Խարգո Հոթոյեան՝ Սասունյ Տալարիկ շրջանի Սպաղամք գիւղէն: Հօր անուն՝ Գրիգոր, մօր անուն՝ Ռեհան: Տասնըմէկ տարի աշակերտած է Մշոյ Ս. Կարապետի վանքին եւ Մատնալանքին: 1913 թ.ին գաղթած է Հալէպ, ուր կը բնակէր 1951 թ.ին 65 տարեկան հասակին:

Մեռնիմ քըզի Ս. Յովհաննէս,	Մեռնիմ քըզի խաթուն կեսուր,
Դունպան իջի չոքերու կէս,	Բու տղեկան խրատ մը տուր,
Զօրով պուղտան կապած վրէս:	Վարդան պառկի հորթու մըտուր:

6) Յիշեալ օրօրի մասին մեզի Տիկ. Ալմաստ պատմեց հետագայ գրայքը, որ իր շահեկանութեամբ համար կ'ուզեմք հոս մկարագրել: Ատեմօք աղջիկ մը ուրիշ գիւղ մը հաքս կ'երթայ եւ եղբայրը կու գայ զինք դարձ տանելու համար: Ճամբան աղջիկը յայ կ'ըլլայ, սակայն կ'ամբողջ քան մը ըսելու: Եղբօր կ'ըսէ սպասէ, խոլորսմբռու մէջ երթամ ու գամ: Կ'երթայ խոլորսմբռու մէջ եւ հոն Աստուծոյ հրամանով տղայ գաւակ մը կ'ունենայ: Խոլորսմբռու տակ պահելով կու գայ եղբօր մօտ առանց քան մը ըսելու: Մանուկը առանձին կը մնայ խոլորսին տակ. աղանին մը իրեն կաթ կու տայ, հաքաւ բամբակ խոլորսին տերեւները կ'օրօրէ եւ սեւ օձերն ալ կը բնացնեն գայն: Եղբայրն ու բոլորը մամբան շարու-

ՊԱՐԵՐԳ

Զրմ ու չրմ, չրմ կրնայ խաղայ,
Բոպիկ իմ, օտըս կը ցաւայ:
Մայրամ էկաւ Խըլաթէն,
Կարմիր էրես կը կաթէր,
Պագ մը տուր Աստծու խաթէր,
Կանաչ ու կարմիր Մայրամ:
Զրմ ու չրմ, չրմ կրնայ խաղայ,
Անթի փորըս լէ կը ցաւայ:
Դա նա նայ, նա նա, նա նա նայ,
Դա նա նայ, նա նա, նա նա նայ:
Յարեր ու ձորեր ձուն կ'իզէր,
Մայրամ տանկին դուր կ'իզէր.
Հա Մայրամ, Մայրամ, Մայրամ,
Կանաչ ու կարմիր Մայրամ:
Յարդերտու սար խըճերով,
Մայրամ նխուն բըճերով,
Յարդերտու սար հերկ ու եղ,
Մայրամ կ'ըմընի հալուկ եղ:
Հարաւ քաֆուր ու քամին,
Ստանպուլայ ջուխտակ ամին,
Էկան զՄայրամ կը տանին:

Պիթիւսի Առփիկ Մկրտիչեանէ հաւաքուած:

Առփիկ Մկրտիչեան՝ Պիթիւս քաղաքացի: 1951 թ. ին 70 տա-
րեկան էր եւ կը բնակէր Հալէպ:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ԵՐԳ

Գետն էկաւ կոճ էրեր,
Մըր հարս պառկաւ լաճ էրեր:
Ճրագն ի դուռ կը վառէր,
Տուշմընի դուռ կը պատռէր:
Սար մը կար Հընտայ քաղաք,
Ճուղն ա տուեր քաղքէ քաղաք,
Ամէն ճուղին ջուխտակ ճրագ:
Հարսեր էլան մեծ բաղնիքէն,
Պագ մի առայ շող էրեսէն,
Խնձոր թափաւ ծոց ու ճեպէն:

Մշեցի Անգիմէէ հաւաքուած:

Կաթէ աղբուր, մոմէ տաճար,
Ես էնիմ Աստծու ճար,
Աստուած էնէ զիմ հոգու ճար:
Մըտօ Արոյի եղ մըր ցցում:
Դոստ մը ունիմ Պուլանուխ,
Կարմիր էրես աչքեր թուխ:

✽

✽

Գցում, ցցում, ցցում,
Տանիմ բերիմ զըմբըցում,
Գացի կանայ դոմու դուռ,
Մաքին ծնաւ բերեց ուլ:

ճակելով կը հասնին տուն ուր ժամանակ մը Խոփ եղբայրը տղայ գաւակ մը կ'ու-
նենայ: Բոյրը միշտ կ'օրօրէ իր եղբորդուստր օրքանը եւ կ'երգէ յիշեալ օրքը:
Հարց կու տամ իրեն քէ ի'նչ է խօսեցրում իմաստը, կը պատմէ եղելութիւնը եւ
կ'երթամ կը գտնեմ մանուկը, որ ողջ էր մնացած քանի մը տարիէ ի վեր:

Տալիւ, տալիւ, սէյրանէ
Տալիւ, տալիւ, սէյրանէ
Բօթիէ մէրէ Հայրանէ:

**

Նէնէ, նէնէ, նիննայէ,
Տըլօ տանկէմըն նայէ:

**

Գար մը թալիմ կը ցոլայ,
Ինչ պլպուլի կը խօսայ:

**

Յովան լուսին լուսով էր,

Շան աղջիկ շատ քէսով էր:

**

Երթանք Աւրան,
Քըշտինք տաւրան:

**

Աստղ մը ինչպէս կը ցոլայ,
Քընց պլպուլի կը խօսայ:

**

Մազէ կարմունջ անցնելու,
Պաշար չկայ տանելու,
Աստծու ջուսպ իմ տալու:

Հաւաքուած գանգաւաններէ:

ԿԱՏՈՒԻ ԳՈՎԱՆՔ

Փշիկ, փշիկ բանպուղիկ,
Ապրըմէ սանտուղիկ,
Ես բալուլայ տղէն իմ,
Թապաւորի փեսէն իմ:

**

Ջուր բրծի սարէն կ'իզայ,
Մանտր մանտր քար կ'իզայ,
Ձիւր ու չամիչ հետ կ'իզայ:

**

Սարու տակի պաղ աղբուր,
Օսկէ թաս, արծըթէ ջուր,
Մէկ դու խմէ, մէկ ընծի տուր:

ԱՂՕԹՔ

Կուս Մարիամ դու կուս իս,
Հոգով սրտով դու լուս իս,
Լուսէ քամար իս կապի,
Քու հոգին մըզի համար իս բերի:

ԱՆԷՄՔ

Տէր Զաքարէն, Մարգարէն,
Կուսնի տղէն, Թութկայ Միսէն,
Ժամ կարդայ Որպուկ Վարդան,
Հալածիմ Թփուխ, օրէնիմ սփուխ,
Թալիմ աղէս՝ գրգռիս:

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

Բալայ խոտ – խոտի տեսակ մը

Բէն – ուտ

Բիմուկ – կարկտմուտ

Բուր – կլոր

Բուր – գուլպայ

Բրծնալ – ագաւի

Գումիլ – հաւաքել

Գագռիլ – վառիլ

Դեղիլ – հիմայիլ

Դումպան – շապկընկեր

Դուրան – հարթ

Եագար – կը գրէ

Ջիւան – ռքով

Էնիլ – ընիլ

Էրած – երագ

Թածայ – քարս

Թալել - մետել
 Թիպուր - փետուր
 Թերմաշ - 1) անտեր, 2) կիսամաշ
 Թուման - քուչոկ
 Իգալ - գալ
 Իմալ - ինչպէս
 Իստըկել - մաքրել
 Իստուսնա - վրայ
 Լակլակ - արագիւ
 Լանկարի - խոշոր ափսէ
 Լկիլ - կակուղնալ, հալիլ
 Խալամ - մատիտ, գրիչ
 Խանտ - փարացած շաքար
 Խշիմ - անփորձ, համբակ
 Խոշ - արու ոչխար, խոյ
 Խուպէ - կոնաճեւ տանիք
 Խուր - քերի
 Կամք - կոք
 Կանկիչ - գործիքի տեսակ մը
 Կալոշ քոթին - կօշիկի տեսակ մը
 Կօշէ - անկիւն
 Հասարաք - կարօտ
 Ճետ - ափաղաղ
 Ճիծ - երախայ

Մալուլ - տխուր
 Ուր - իր
 Ուրին - իրեն
 Չախու - դանակ
 Չալիք - արօտատեղի
 Չքոր - չքողուց
 Պանտ - քումք
 Պաշ - գլուխ
 Պառիկ - կոնակ
 Ջահտէ - փողոց
 Ջուապ - պատասխան
 Ջրբալ - իյնալ
 Ռըսի - բախտ
 Սալտատ - գինուր
 Սկիլ - սուգուիլ
 Տըւրել - ցրուել
 Քամար - գօտի
 Քքոց - կաքը մէջը կքելու աման
 Քոռնալ - կուրմալ
 Քուլաշ (կուլաշ) - գօտեմարտ
 Օքըրմըշ - նստած
 Օրշնել - օրհնել
 Ֆայտա - օգուտ

THE POPULAR SONGS OF TARON

ARDASHES DER KHATCHADOURIAN

The folklore of the Armenian people is quite rich. The literary gleanings of the last hundred years have saved much of the oral creative literature of the Armenian people who have expressed in it their character, daily life and progress through thick and thin. A collection of the popular songs of the world of Taron has been made possible through the personal contribution of the Taron inhabitants — Karekin Mgrditchian, Aznive Sevoyan, Khoumar Sharoyan, Assanet Ohanian, Kharzo Hotoyan, Sofig Mgrditchian, and Almast —, who barely escaped the massacres of 1915 and took refuge in Syria. A. Der Khatchadourian collected these fragments in the year 1951.